

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 29.08.1977, sp. zn. 2 Cz 25/77, ECLI:CZ:NS:1977:2.CZ.25.1977.1

Číslo: 39/1982

Právní věta: Prokurátor může u soudu uplatnit návrh na určení (§ 80 písm. c/ o. s. ř.) neplatnosti smlouvy, a to i současně s návrhem, aby bylo vysloveno, že plnění z neplatné smlouvy připadá státu podle ustanovení § 457 odst. 2 a 3 o. z. Soud může uložit žalovanému povinnost vydat státu plnění z neplatné smlouvy (zaplatit odpovídající peněžní částku) jen tehdy, vyslovil-li, že toto plnění připadá (zcela nebo zčásti) státu.

Soud: Nejvyšší soud České soc. rep.

Datum rozhodnutí: 29.08.1977

Spisová značka: 2 Cz 25/77

Číslo rozhodnutí: 39

Číslo sešitu: 9-10

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Prokurátoři, Rozhodnutí soudu

Předpisy: 99/1963 Sb. § 80 40/1964 Sb. § 457

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Č. 39/1982 sb. rozh.

Prokurátor může u soudu uplatnit návrh na určení (§ 80 písm. c/ o. s. ř.) neplatnosti smlouvy, a to i současně s návrhem, aby bylo vysloveno, že plnění z neplatné smlouvy připadá státu podle ustanovení § 457 odst. 2 a 3 o. z.

Soud může uložit žalovanému povinnost vydat státu plnění z neplatné smlouvy (zaplatit odpovídající peněžní částku) jen tehdy, vyslovil-li, že toto plnění připadá (zcela nebo zčásti) státu.

(Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR z 29. 8. 1977, [2 Cz 25/77](#))

A. K. a L. K. převedli smlouvou z 18. 12. 1972 členská práva ve stavebním bytovém družstvu na P. R. a B. R. a vypořádali se s nimi o zůstatkovou hodnotu členského podílu částkou 24 320,- Kčs. Smlouva byla schválena představenstvem družstva, když účastníci prohlásili, že nepožadovali a ani si nedali slíbit za tento převod částku vyšší, než činila zůstatková hodnota členského podílu. Přesto však P. R. a B. R. vyplatili a A. K. a L. K. přijali částku 50 000,- Kčs, tedy částku vyšší o 25 770,- Kčs. P. R. a B. R. ztratili později o byt zájem a družstvo jim vrátilo zůstatkovou hodnotu členského podílu 24 320,-

Kčs. Zaplacení zbývajících částky 25 770,- Kčs požadovali od A. K. a L. K. v řízení vedeném pod sp. zn. 7 C 470/73 okresního soudu v Jablonci nad Nisou, který byl potvrzen rozsudkem krajského soudu v Ústí nad Labem, bylo jejich návrhu vyhověno.

Okresní prokurátor v Jablonci nad Nisou s poukazem na ustanovení § 457 odst. 2 o. z. a na to, že žalovaní P. R. a B. R. i A. K. a L. K. jednali při uzavření smlouvy s úmyslem porušit zákon, navrhl, aby bylo určeno, že je neplatná smlouva uzavřená mezi obžalovanými dne 18. 12. 1972 o převodu členských práv ve stavebním bytovém družstvu, dále aby bylo vysloveno, že peněžitá částka 25 770,- Kčs, získaná obžalovanými A. K. a L. K. na základě této smlouvy a jimi na základě rozsudku okresního a krajského soudu (vydaného ve věci vedené pod sp. zn. 7 C 470/73 okresního soudu v Jablonci nad Nisou) vrácená vůči P. R. a B. R. jsou povinni tuto částku státu zaplatit s 3 úroky z prodlení.

Rozsudkem okresního soudu v Jablonci nad Nisou byli obžalovaní P. R. a B. R. uznáni povinnými zaplatit československému státu 25 770,- Kčs s příslušenstvím a co do dalších návrhů byla žaloba zamítnuta. Tento rozsudek byl změněn rozsudkem krajského soudu v Ústí nad Labem k odvolání obžalovaných P. R. a B. R. tak, že byla zamítnuta žaloba o zaplacení částky 8590,- Kčs, zatím co byl tento rozsudek potvrzen, pokud jím žalovaní P. R. a B. R. byli uznáni povinnými zaplatit československému státu 17 180,- Kčs a přísl. společně a nerozdílně; zároveň bylo rozhodnuto, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu řízení u soudů obou stupňů; jinak zůstal rozsudek soudu prvního stupně nedotčen.

Stížnost pro porušení zákona podaná generálním prokurátorem ČSR směřovala proti uvedenému rozsudku okresního soudu v Jablonci nad N., a to proti jeho výrokům, které zůstali nedotčeny rozsudkem odvolacího soudu a jimiž byla zamítnuta žaloba, pokud se domáhala určení, že je neplatná smlouva o převodu členských práv ve stavebním bytovém družstvu uzavřená dne 18. 12. 1972 mezi žalovanými, a dále vyslovení toho, že československému státu připadá jako část plnění přijatého na základě této smlouvy částka 17 180,- Kčs.

Nejvyšší soud ČSR rozhodl o této stížnosti pro porušení zákona tak, že v ní uváděnými výroky rozsudku soudu prvního stupně byl porušen zákon.

Z odůvodnění:

Výrok o zamítnutí žaloby v části domáhající se určení neplatnosti smlouvy o převodu členských práv ve stavebním bytovém družstvu odůvodnil soud prvního stupně velmi stručně poukazem na to, že “ smlouva je neplatná od samého počátku, a to přímo ze zákona, takže není nutno o její neplatnosti rozhodovat”.

Neplatnost smluv 1) jako dvoustranných právních úkonů činí podle občanského zákoníka (zákona č. 40/1964 Sb.) smlouvu neplatnou od samého počátku ze zákona, nezávisle na vůli účastníků smlouvy nebo na rozhodnutí soudu nebo jiného orgánu, Otázka, zda je či není platná, tedy nezávisí na rozhodnutí soudu. V projednávané věci se však okresní prokurátor domáhal jen určení neplatnosti smlouvy, takže nešlo o vydání rozsudku zakládajícího neplatnost smlouvy, nýbrž pouze o to, aby rozsudkem soudu bylo určeno (konstatováno), že tu není platná smlouva. I když předpokladem uplatnění nároku prokurátora ve smyslu ustanovení § 457 odst. 2 a odst. 3 o. z. není současně uplatnění nároku na určení, že je neplatná smlouva, z níž celé plnění nebo část plnění má být prohlášeno za připadlé státu, nelze podání tohoto návrhu vyloučit, a to ani současně s podáním návrhu opřené o ustanovení § 457 odst. 2 nebo odst. 3 o. z., je-li tu naléhavý právní zájem na tomto určení. Soud prvního stupně, který v projednávané věci vycházel z jiného právního názoru, se touto otázkou nezabýval. Bude proto v dalším průběhu řízení především třeba, aby okresní prokurátor doplnil žalobu a uvedl, v čem spatřuje naléhavý právní zájem na určení neplatnosti uvedené smlouvy. Teprve podle výsledků takto doplněného řízení a i s přihlédnutím k tomu, že

povinnost plnit byla uložena žalovaným P. R. a B. R. a že jde o neplatnost smlouvy uzavřené mezi nimi a žalovanými A. K. a L. K., bude možno posoudit, zda jsou dány podmínky pro vyhovění tomuto žalobnímu návrhu.

Výrok rozsudku soudu prvního stupně o zamítnutí návrhu na připadnutí plnění získaného na základě neplatné smlouvy, uzavřené s úmyslem porušit zákon, soud prvního stupně blíže neodůvodnil. Pokud s poukazem na ustanovení § 457 odst. 2 o. z. uvedl, že „na návrh prokurátora rozhodl pouze o nutném následku úmyslného protiprávního jednání účastníků, kterým je propadnutí peněz státu“, zřejmě nerozlišil mezi výrokem o připadnutí plnění československému státu a na to navazujícím výrokem o povinnosti vydat státu plnění, jež mu soudním rozhodnutím připadlo.

Stát není účastníkem řízení zahájeného k návrhu prokurátora podle ustanovení § 457 odst. 2 nebo odst. 3 o. z. Lze však připustit (viz č. 26/1975 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, str. 265 a 266), aby byla v tomto řízení vyslovena povinnost žalovaného vydat zcela nebo zčásti československému státu plnění přijaté na základě neplatné smlouvy uzavřené s úmyslem porušit zákon nebo (nelze-li je vydat, případně spočívá-li v penězích) zaplatit státu tomu odpovídající peněžitou částku. Tato povinnost se ovšem může týkat jenom plnění, na jehož vydání (zaplacení) má stát vůči žalovanému nárok, tedy 8plnění, o kterém bylo k návrhu prokurátora a ve smyslu ustanovení § 457 odst. 2 nebo odst. 3 o. z. vysloveno (byť i nepravomocně), že připadá zcela nebo zčásti československému státu, bylo-li rozhodováno současně o návrhu na připadnutí tohoto plnění státu. Právo státu na vydání tohoto plnění (případně na zaplacení peněžité částky) vzniká až výrokem soudu o jeho připadnutí, takže bez výroku o připadnutí nelze uložit vydání plnění státu, neboť takto uložená povinnost není doložena právním důvodem. Pochybil proto soud prvního stupně, pokud vyslovil povinnost žalovaných P. R. a B. R. zaplatit československému státu peněžitou částku, o které nebylo dosud rozhodnuto, že ve smyslu ustanovení § 457 odst. 2 o. z. připadá státu. Odvolací soud nemohl jeho pochybení v tomto směru napravit již proto, že okresní prokurátor se neodvolal proti rozsudku soudu prvního stupně zamítajícímu tento jeho návrh.

Okresní prokurátor v Jablonci nad Nisou v návrhu na zahájení řízení podle ustanovení § 457 odst. 2 o. z. označil postavení své a postavení účastníků neplatně uzavřené smlouvy tak, jakoby šlo o návrh na zahájení řízení opřený o ustanovení § 35 odst. 1 o. s. ř. Toto pochybení napravily oba soudy, které správně vycházely z toho, že v řízení, v němž okresní prokurátor uplatnil nároky vyplývající z ustanovení § 457 odst. 2 o. z. jako nositel hmotného práva, má postavení navrhovatele (žalobce), i když přitom neztrácí své postavení strážce socialistické zákonosti, a že účastníci neplatně uzavřené smlouvy mají postavení odpůrců (žalovaných).

Rozsudkem soudu prvního stupně byl tedy ve výrocích, proti nimž směřovala stížnost pro porušení zákona, porušen zákon v ustanoveních § 80 písm. c) a § 152 odst. 2 o. s. ř. ve spojení s ustanovením § 457 odst. 2 o. z., a to ve výrocích shora uvedených.

1) tzv. absolutní neplatnost.